

Fogalomtár - kettős különlegességű tehetség

A kettős különlegességű tehetség

A tehetség sajátos attitűd és személyiség, így önmagában is különlegesség és kisebbségi helyzet. Ehhez járulhat hozzá a különböző háttérű egyéb különlegesség, mint

- szociokulturális helyzet,
- etnikai-nemzetiségi helyzet,
- neurológiai eltérések,
- viselkedési és érzelmi sajátosságok
- érzékszervi-mozgásos eltérések.

Mindezen sajátosságok szintén kisebbségi helyzetnek tekinthetők, és a többségi társadalomba való beilleszkedés nehézségei miatt gyakran vezetnek zavarokhoz, így

- szociokulturális hátrány,
- etnikai-nemzetiségi kisebbségi helyzet,
- neurológiai alapú teljesítményzavarok, leggyakrabban tanulási zavar, diszlexia, diszkalkulia, diszgráfia diagnózissal.
- viselkedési és érzelmi zavarok, leggyakrabban figyelem és hiperaktivitás zavar diagnózissal,
- autizmus, Asperger szindróma diagnózissal,
- érzékszervi-mozgásos zavarok, leggyakrabban vak és gyengén látó, siket, mozgáskorlátozottság diagnózissal.

A kettős különlegesség kettős zavart is okozhat. Emiatt ennek a populációnak az ellátása különösen nagy szakmai gondosságot, odafigyelést kíván. A kisebbségi helyzet az integráció problémái miatt gyakran zavarokhoz vezet. Így sokszor maga a tehetség is zavart okoz, és ekként kerül azonosításra, és nem tehetségként. Ezért az átütő tehetség is gyakran a kettős különlegességűek közé kerül, legtöbbször viselkedészavarok címkével.

A kettős különlegességű tehetségek különösen felhívják a figyelmet a tehetségkiválogatásra épülő tehetséggondozás tarthatatlanságára. A tehetségvesztés csökkentését és az esélyegyenlőség növelését az alábbi szempontok figyelembe vétele biztosítja. A tehetséggondozás

- fejlesztésre épül, amelynek része az alapmodalitások és a személyiség fejlesztése is a tehetség oldal erősítése mellett,
- tehetségazonosítás helyett tehetségmegismerés hangsúlyos,
- módszertani sokféleségre épülő.

A többszintű, az érdeklődésre építő tehetséggondozás mindenki számára előnyös. Ehhez a tehetséggondozás alábbi csésze rendszere vezethet:

Széles rétegeknek a mindennapi ellátásban
Érdeklődők csoportjának
Kiemelkedőknek
Tehetségeknek

Szociokulturálisan hátrányos helyzetű tehetségek

1. A szociokulturálisan hátrányos populációkban legalább olyan arányban jelen van a tehetség, mint a populáció egészében. Megjelenése a számára megfelelő környezet rendelkezésre állásán múlik.
2. Hatékony beavatkozás hiányában a szociokulturális hátrány az életkor előrehaladtával egyre nő. A tehetséggondozást már korai életkorban el kell kezdeni, hogy a szocializáció a tehetségfejlődésnek megfelelően alakuljon.
3. A szociokulturálisan hátrányos egyének az oktatási rendszerben is hátrányt szenvednek, mert az iskola a verbális-elemző-logikai gondolkodásra épít, míg ők a holisztikus-vizuális-mozgásos információfeldolgozásban hatékonyak. Mindenki számára kedvező lenne, ha a tanítás helyet adna a különféle modalitásoknak és kognitív működéseknek a tananyag feldolgozásában.
4. A szociokulturálisan hátrányosak esetében a család, legtöbbször még igyekezete és konstruktivitása ellenére, sem tud eléggé fejlesztő háttérrel biztosítani. Gyakran a család értékeitől távoliak a tehetséges egyén értékei. A szakadék áthidalása az egyik lényeges része a tehetséggondozásnak. Még ha minden egyéb tekintetben jobb körülmények közé is kerül valaki, a gyökerei nélkül több nehézsége lesz, mint akkor, ha sikerül a családdal a kapcsolatot megtartani. Ezért fontos a szociális és személyes változókat figyelemmel kísérni, és a szociokulturálisan hátrányosan érintett családok tehetséges gyermekeinek lehetséges életútjáról megfelelő felvilágosítást adni.
5. A szociokulturálisan hátrányos helyzetű tehetségesek számára nagy feladat azt a kulturális különbséget behozni, ami a saját és akár az átlagos kulturális háttér között van. Ezért a számukra indított programokban a kulturális értékekre nagy figyelmet kell fordítani. Ez különösen a szabadidős tevékenységek területén hatékony.
6. A társadalmi közeg, amelyben a szociokulturálisan hátrányos helyzetű gyerekek felnőnek, nem ad a tehetségesek számára a karrier építésének megfelelő társadalmi háttérrel. Ezért esetükben külön feladata a tehetséggondozásnak a hivatásuknak megfelelő társadalmi-kulturális közeg biztosítása.

Neurológiai alapú teljesítménybeli és viselkedésbeli zavarokkal küzdő tehetségek

1. Neurológiai alapú teljesítményzavar - specifikus tanulási zavar (diszlexia, diszkalkulia, diszgráfia), figyelemzavar, hiperaktivitás zavar - veleszületett vagy szerzett sajátos észlelési és reakciómód nyomán alakul ki. Ez a neurológiai konstelláció nem feltétlenül válik zavarrá. A képességeknek megfelelő fejlesztő környezetben a tehetségfejlődés szempontjából előnyös is lehet a különleges látás- és reakciómód.
2. A neurológiai alapú teljesítményzavarok általában igen apró eltérésekből alakulnak ki, ezért sok esetben az eltérések nem kerülnek azonosításra. Így gyakran ellátatlanok, és emiatt a jelentőségüknél nagyobb akadályt jelentenek a fejlődésben.
3. A mai iskola egyoldalúan a verbális-elemző gondolkodásra épít, miközben holisztikus-vizuális-mozgásos megközelítést háttérbe szorítja. A kiemelkedő kognitív teljesítmények és így a tehetség szempontjából viszont az egész agy működésére szükség van. A neurológiai alapú teljesítményzavarok kialakulásában nagy szerepe van az iskola egyoldalúságának, ami a tehetségek fejlődésében is sok hátrányt okoz.
4. A kiemelkedően alkotó tehetségpapulációban felülreprezentált a gyakran neurológiai alapú teljesítményzavarokként megjelenő idegrendszeri típus. A többségtől eltérő információfeldolgozás, az erőteljesebb jobb agyféltekei működés út a kreatív teljesítmények felé.
5. A nagyobb ingeréhség, az erős energetikai háttér és kisebb késztetésbeli gát magas képességszinteken a kiemelkedő tehetséget alkotó jellemzőcsoportot hozza létre.

Autisztikus fejlődési zavarok és a tehetség

1. Az autizmus legjellemzőbb eleme a mentalizációs képesség zavara, a másoknak a sajátjától független tudat tulajdonításnak gyengesége. Ennek következménye sok egyéb zavar, de bizonyos sajátos látásmód is.
2. A tehetség szempontjából erősen érintett populáció az autisták csoportjai. Az autista egyén, ha kiemelkedő képességekkel rendelkezik, a többségtől eltérő észlelési módjával, belső elköteleződésével, éles, tiszta gondolatsoraival különleges teljesítményekre lehet képes, és kiemelkedő tehetséggé válhat.
3. Az autista tehetségek beilleszkedése sok tekintetben a környezet szemléletén, valamint személyi és tárgyi feltételeken is múlhat. Képesség szinttől függetlenül az autista egyén gondolkodásmódjának megértése és elfogadása a társas kapcsolatok minőségének javulását hozhatja. A kiemelkedő képességű autisták esetében ez a szemlélet a tehetségfejlődés szempontjából elengedhetetlen eljárás.

Az érzékszervi, mozgásszervi fogyatékkal élő tehetségek

1. Minthogy a deficitek általában nyilvánvalók ebben a csoportban, a környezet figyelme erre fordul, a fogyatékkal élő ellátása általában megtörténik, de ez nem feltétlenül segíti a tehetség gondozását is.
2. Számos segítő technika áll rendelkezésre a fogyatékkal élő egyének számára, amelyek a beilleszkedésben és a teljesítményeik hasznosulásában segítséget jelenthetnek. A tehetséggondozásban ezek elérésére is figyelem kell forduljon.
3. A hiányok gyakran olyan többlet (kompenzációs) képességeket hoznak létre, amelyek kiemelkedő teljesítményekre adhatnak alapot. A fogyatékkal élő egyének tehetsége megjelenhet olyan területen, amely nem kapcsolatos a fogyatékkal (1), amely a fogyatékkal ellentétesen is kiemelkedő teljesítményhez vezet (2), végül olyan területen, amely a társadalom többségének elérhetetlen (3), mert a fogyatékkal által kialakult többlet képesség.

A Kettős különlegességű tehetségekről készült fogalomtár az alábbi szakirodalomra támaszkodóan készült:

Gyarmathy Éva (2012) Egyenlő hozzáférés biztosítása az SNI-s, BTM-es, és alulteljesítő fiatalok esetében. In Szerk: H. Nagy Anna: Szakmai ajánlások a nemzeti tehetséggondozás továbbfejlesztéséhez. Magyar Génius Program, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, Nevelési Tanácsadók Egyesülete
http://geniuszportal.hu/sites/default/files/Nevtan_szakmai_ajanlasok.pdf. 21-24.

Gyarmathy Éva (2012) Sajátos nevelési igényű valamint a beilleszkedési és tanulási zavarokkal küzdő tehetségek legfőbb érintett csoportjai In Szerk: H. Nagy Anna: Szakmai ajánlások a nemzeti tehetséggondozás továbbfejlesztéséhez. Magyar Génius Program, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, Nevelési Tanácsadók Egyesülete
http://geniuszportal.hu/sites/default/files/Nevtan_szakmai_ajanlasok.pdf. 25-28.